

HAZİNE-İ BİRÜN KÂTİBİ
AHMET BİN MAHMUD EFENDİNİN TUTTUĞU
PRUT SEFERİNE AİT DEFTERDEN KOPARILAN
SAHİFELEERDE NELER VARDI?

ŞEVKET RADO

Prut Savaşı, bilindiği gibi, günümüzden tam 275 yıl önce, 1711 yılında Osmanlı Türkleriyle Ruslar arasında cereyan etmiş ve sonunda Türklerin parlak bir zafer kazanması ile neticelenmiştir. Devrin Padişahı Sultan III. Ahmed'in Sadr-ı Âzamı Baltacı Mehmet Paşa'nın kumandası altındaki Türk ordusu, başlarında Çar Koca Petro ile eşi Katerina'nın da bulunduğu Rus ordusunu son derece mâhir bir manevra ile Prut nehrinin bir yanındaki geniş bataklıkta sürmüş, çâresiz kalan Ruslar bu durumda Türklerden aman dileyerek, Sadr-ı Âzam ve Serasker Baltacı Mehmet Paşa ile ordunun ileri gelenlerini, biribiri ardından gönderdikleri elçilerle bir an önce bir sulh akdedilmesine razı etmek için adetâ yalvar yakar olmuşlardır. Ne çâre ki Koca Petro'nun, nerede ise Türklerle esir düşmeyi göze alıp kendisi esir olduktan sonra ne yapacaklarını yakınlarına söylediği sırada, Türk tarafında sulh müzakerelerini idare edenlerin acemilikleri yüzünden, harp meydanında kazanılmış bu parlak zafer, hiç de parlak olmayan bir sulh anlaşmasıyla noktalanmış ve Ruslar feci bir çıkmazdan kurtularak memleketlerine salimen dönmek fırsatını kullanmayı başarmışlardır.

Prut Savaşıyla en fazla ilgilenen tarihçilerimizin başında, hiç şüphesiz, değerli hocalarımızdan, rahmetli Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat gelmektedir. Kendisinin bu bahis etrafında pek değerli araştırmaları vardır¹. Bilhassa "Prut Savaşı ve Barışı" adlı iki ciltlik eseri en geniş çalışmasını teşkil eder. Prof. Akdes Nimet bu çalışmasında esas kaynak olarak "Hazine-i Birün kâtibi Ahmet bin Mahmud'un 1123 (1711) Prut Seferine ait defteri"nden faydalandığından sitayişle bahsetmektedir ki, bizim de asıl konumuzu bu defter teşkil ediyor.

Bu defter Prut Seferine ait elyazması bir ruznamedir ki, Hazine-i Birün kâtibi olduğu anlaşılan Ahmet bin Mahmud adındaki bir zat "Defter" adını

¹ Bilgi almak için: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırma Enstitüsünce yayınlanan Tarih Araştırmaları dergisinin 1966 yılı, Cilt IV, Sayı 6-7, Sayfa 259.

verdiği bu ruznameyi ordunun İstanbul'dan yola çıkışından başlayarak menzilleri saya saya, savaş meydanına varıncaya kadar kaldıkları yerleri, bu arada cereyan eden olayları, gördükleriyle, duyduklarıyla, çadırlarda geçen konuşmalardan başka, taraflar arasındaki sulh müzakereleri safhalarına, bu arada ele geçen esirlerin ifadeleri de dahil olmak üzere her söyleneni hemen hemen günü gününe zabt edip defterine geçirmiştir ki, bu bakımdan Prut Seferinin her safhası için kaynak mahiyetinde, son derece önemi olan bir eserdir.

Prof. Akdes Nimet Kurat bu kıymetli defteri "Berlin, Prussische Staatsbibliothek, Orientalische Abteilung No 1209" da bulmuş, oradan kopye ederek Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Enstitüsü'nün çıkardığı TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinin 1966 yılı cilt IV, sayı 6-7'de, sahife 267'den başlamak üzere sahife 355'e kadar kitap yazısı Arap harfleriyle; sahife 357'den 427'ye kadar da yeni Türk harfleriyle aynen yayınlamıştır.

Yalnız üstadın bu yazma nüshayı yayınlarken kaleme aldığı önsözde belirttiğine göre "Elyazmasının en mühim kısmı, Prut Barışının akdine ait bir kaç sahife eksiktir. "Defter" den koparılıp alınmıştır; belki de bu sahifelerde "Barış"ın akdi esnasında yapılan bazı "yolsuzluklar" hakkında telmih yoluyla olsa dahi bazı bilgi verilmiş olabilir. Bundan ötürü belki de bu sahifeler, Ahmet bin Mahmud Efendi veya herhangi birisi tarafından çıkarılmış, yok edilmiştir" denmektedir.

Prut Savaşı ve Barışı gibi Türk tarihinde pek önemli yeri olan bir büyük olayın tafsilâtını içinde taşıdığı için çok değerli bir kaynak hüviyeti bulunan bu yazma nüshada böyle bir eksik bulunması şüphesiz üzücü bir şeydir. Bereket versin ki, Akdes Nimet Kurat Hocanın, başkasını görmediği için dünyada tek nüsha zannettiği Berlin'deki yazma nüshanın Prut Savaşı ve Sulhuna ait bölümü tek değildir. Berlin'deki yazmadan kopye edilmiş olması çok muhtemel bir nüsha da benim kitaplarım arasında bulunmaktadır ve bendeki nüshanın, Allaha şükür hiç bir tarafı eksik değildir.

Şunu da, sırası gelmişken söyleyeyim ki, Hazine-i Birun kâtibi Ahmet bin Mahmud Efendinin defterinden koparılmış olan sahifeler, Akdes Nimet Kurat'ın tahmin ettiği gibi, "Bazı yolsuzluklar etrafında bilgi verilmiş olduğundan dolayı" değil, okunurken görüleceği gibi, sulh müzakereleri sırasında, bir an önce bir barış elde edip muhasaradan kurtulmak uğrunda başta Koca Petro, eşi Katerina, Rus ordusuna kumanda eden General Şeremetof ve bütün ileri gelenler olduğu halde Rus tarafının, ayaklara yüz

sürmeye kadar varan feci durumları, bütün açıklığı ile belirtilmiş olduğu için yırtılıp yazmadan çıkarılmıştır. Bu koparılmış sahifelerde, etrafındakilerin, ordunun açlıktan kırıldığını ileri sürerek bir an önce Türklerle sulh etmeyi başaramazsa Koca Petro'yu götürüp Türk serdarına teslim etmekle tehdit ettikleri; tam bir ümitsizliğe düşen Katerina'nın bizzat Baltacı Mehmet Paşa'nın çadırına giderek ricada bulunabileceğini söylemesi, memleketlerine giderken yolda Tatar askerlerinin kendilerine saldırmalarını önlemek üzere Türklerin yanlarına bir miktar asker katmaları için ricada buldukları yazılıdır.

Bütün bu trajik sahneler yazma nüshanın bilhassa yırtılmış sahifelerinde etraflı bir surette belirtilmektedir. Bunun içindir ki Rusların medarı iftiharını Koca Petro'nun ve Katerina'nın tarihte, Türkler karşısında böyle utanılacak bir durumda görünmelerini önlemek maksadıyla, en kuvvetli ihtimal olarak bir Rus tarafından, milliyetçilik hislerinin tesiri altında bu sahifeler yazmadan koparılıp imha edilmiş olmalıdır. Hem de bunu yapan alelâde, sıradan bir kimse değil, ancak, yazısı hayli karışık, okunması ihtisas isteyen bu yazmayı rahatça okuyabilecek seviyede bir araştırmacı, bir müsteşrik olacaktır.

Hazine-i Birun kâtibi Ahmet bin Mahmud Efendinin, Almanya'nın Berlin şehrindeki Eski Prusya Devlet Kütüphanesinin Şarkiyat Bölümünde bulunan Defterinin evsafi, başlarken de kaydettiğim gibi, TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinin 1966 yılına ait cilt IV, sahife 6-7'deki Prof. Akdes Nimet Kurat'ın önsözünde belirtilmiştir. 372 sahife tutan bu Defter Prut Savaşı ve Barışı notlarından başka bir çok konuya ait kısımları da içine almaktadır.

Kütüphanemde bulunan yazma nüsha ise 138 yapraktır. Alelâde bir ebru kapak içindedir. Gayet okunaklı iri nesihle, harekeli olarak sarımtırak âbadi kâğıda yazılmıştır. Defter 22 x 16 boyundadır. Her sahifesinde 13 satır vardır. Yazılı kısmı 17,5 x 10,5 ince kırmızı çerçeve içindedir. Metinde ara başlıklar ve tarihler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Defter, kırmızı yazı ile "Bin yüz yirmi üç senesinin Mah-ı Muharremü'l-Haramın guresinde vâki olan sefer-i Hümayun ve Saadetmakrunu beyan eder" cümlesiyle başlamakta, 1126 senesi Recebinde, İsveç Kralı XII. Şarl'ın Lehistan üzerinden memleketine dönmesiyle sona ermektedir. Yazmanın son sahifesinde görülen tarihten bu defterin Berlin'deki aslından yetmiş dokuz sene sonra, yani 1205 (1790) senesinde kopye edildiği anlaşılmaktadır. Kopye olmasına hükmedişim Berlin nüshasındaki yanlış yazılmış bazı kelimelerin bunda da aynı şekilde yanlış yazılmış olmasından kaynaklanıyor.

Defter'in Berlin'deki aslı 30 x 20 boyundadır ve her sahifede 34 sıkışık satır vardır. Hayli güç okunur bir nesihle yazılmıştır. Bu Defter'den ayrı iki yerden olmak üzere iki yaprak koparılmıştır. Bu iki yaprak koparılınca defterden bunların karşısındaki yapraklar da, tabiatıyla kopmuş olduğu için dört yaprak koparılmış olmaktadır ki bunlar da, altı üstlü sahife olarak sekiz sahife tutmaktadır. Defterin aslındaki sahifeler 34 satırlı ve küçük harflerle yazılmış olduğu için aslındaki bir sahife bendeki iri yazılı nüshada dokuz sahife kadar tutmaktadır.

Şimdi artık koparılmış olan sahifeleri yerlerine koyabiliriz: Bunda esas olarak Defter'in, Prof. Akdes Nimet Kurat tarafından 1966 yılına ait TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinde, yeni Türk harfleriyle yayınlanmış olan metnini esas olarak alıyor ve koparılmış sahifelerde yazılı olanları o metinde "eksik" diye işaret edilen yerlerine koyuyorum:

Birinci eksik TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinin 392. sahifesinin 27. satırından başlamaktadır. Metin "Biz Kralımız tarafından vekiliz...." deyip yarıda kalmış cümleden sonra şöyle devam edecektir:

... diyüb feryad ü figan iderek geldiler. Amma ol vakitti İsvaç Kralının tercümânı önde bulunub Vezir-i Âzam Hazretleri tercümân-ı mesfure sual buyurdular ki: "Son gelen kâfire ki bu gelen kâfire kim dirler? Mosku Kralının nesidir?" dedikte tercümân-ı mesfur sual eyledikte gelen kâfir şöyle cevap ider ki "Ben hâlâ kralımın hazinedârıyım." dedikte Vezir-i Âzam Hazretleri: "Senin sözüne itimad yoktur. Ve kralın dedikleri habisin sözüne dahi itimad yoktur. Heman sizin muhkem haklarınızdan gelmek gerektir. Zira (hem) aman dersiniz ve hem yukarudan aşağı muamele idersiniz. Ve hem gâh kralınız bunda yoktur dersiniz, zoru gördüğünüz gibi her ne isterseniz verirüz dersiniz. İmdi, ben isterim ki kralın bundadır lâkin çünkü yok imiş ve askerinizin başbugi Şeremetoğlu². "Ben Şeremetoğlu'nun sözüne itimad itmeyüb cümledenizi kılıçtan geçirüb amanınıza dahi merhametim yoktur. Heman cenk olsun ve yürüyüş dahi olsun" dedikte "Aman aman" diyüb "Her ne ki isterseniz virelim" dedikte İsvaç Kralının tercümânı yer öpüb şöyle merdâne cevap virdi ki: "Devletlü Efendim eğer Mosku Kralı bizim gönderdiğimiz temessükün içinde her ne ki yazıldı ise Şevketlü Padişahımıza temamiyle teslim ider ise kendusin azâd

² General Petroviç Scheremetoff

idesiz. Lâkin matlab olan şeyler teslim olununcaya dek kavi rehinler alırsınız. Zira bu akıllu kâfirler ile boş korsanız hem sizi alırsınız ve hem padişahımızın yanında hizmetiniz makbule geçmez. Şâyed sonra zahmet çekersiniz. Zira bu kâfir bir allâk kâfirdir. Bizim kralımıza ne kadar hiyle itmişdir. Kendi kavli hutumuzca (?) ve dinimizce vâfir temessükâtları vardır, hâlâ kralımızın yanındadır. Hele acele buyurman, kralımız yarın gelecektir, bir müşavere idin” dedikte Vezir-i Âzam Hazretleri: “Şimdi buna tedbir nedir? Zira biz bilmeziz. Kralın yanında makbul kimlerdir ve söz sahipleri kimlerdir? Eğer sen bilersen bize söyle” deyu emr-i âli eylediklerinde tercümân-ı mesfur dönüb şöyle cevap eyledi ki: “Devletlû Efendim, sultanım Mosku Kralına gönderdiğiniz temessükte taleb olunan şeylerin tamamıyla teslim olunmasına rehinlerdir ki bunlardır; Evvelâ Çâr-ı Moskovun hâlâ başveziri olan Şeremetoğlu’nu istersiniz. Andan sonra hâlâ yanında on sekiz boyarı vardır, on ikisin istersiniz. İsim resmiyle söyleyüb, badehu bunlar kavi rehinlerdir. Eğer bunları ele alub tamam işler bittikten sonra rehinleri memleketlerine koyuverirsiniz. Eğer bu zikrelediğimiz kâfirler boyunlarına alurlar ise, ne güzel, eğer almazlar ise fırsatı fevt eylemek olmaz. Sizler a’lemsiz.” deyu söyleyüb geri çekildi.

Badehu Vezir-i Âzam Hazretleri kâfir-i bî-dine tehevüven şöyle cevap buyurdular ki: “Var kralına söyle. Sen kralımın vekiliyim diyu söz söyleme. Evvelâ Şeremetoğlu hâlâ kralınızın baş veziridir, rehinliğe isteriz. Ve yanında on sekiz boyarı vardır, on ikisin isteriz. Bu saat gelsünler. Gönderdiğim temessüke amel idüb fermanıma inkiyad iderse Şevketlû Padişahımızın rikâb-ı hümayunlarına yüz sürüp ve kula dahi rica idüb kendusin azâd ideyim. Eğer şöyle böyle deyüb avk iderseniz mehil verdiğimiz saat geldiği gibi kul yürüyüş idüb sonra bin kerre rica itseniz olmaz. Durma git” dedikte ol saat tabur-i menhusa sür’atle gidüb Çar-ı Moskove bu keyfiyet-i ahvali gördüğü gibi takrir-i kelâm eyledikte heman cân-ı habisi başına sıçrayub: “Aman ya nice olur” (der gibi) sağına ve soluna baktıkta yanında olan avreti³ der ki: “İş işden geçti. Hâlimiz müşkil oldu. Ben şimdi yaya askerim alub Serdara gidüb kendumi bildiririm. Beni Osmanlu kıymaz. Gerek kendume ve gerek tevabiatıma ve gerek

³ Katerina

hâlîme ve cânîma kat'a zarar gelmeyüp muhafaza iderek ikramen gönderirler" dedikte, sağdan ve soldan söz sahipleri dahi bu minval üzere Çâsâr-ı makhura sözler söylediklerinde Çâsâr dahi yanında olan baş veziri Şeremetoğlu demekle meşhur Şeremetoğlu'nu ve hâlâ yanında Defterdarını hem elçi idüb ve hem her umura vekil nasbedüb mesfurlar dahi on sekiz boyarlardan dahi yedlerine senetler alub acâleten tabur-i menhustan çıkub İslâm metrislerine yakın geldiklerinde ileru adamlar gönderüb Hazret-i Vezir-i Ekrem Yusuf Pâşâ Ağa-i Yeniçeriyan-ı Dergâh-ı Âliye ki "işte biz geliyoruz, bize ikram itsünler ve karşı adamlar göndersünler" dediklerinde Yusuf Pâşâ Hazretleri gelen kâfirlere gazab ile Rüstemâne şöyle cevap buyurdular ki: "Bizim gâzi yiğitlerimizden sizin kâfirlerinizin ayağına gider kimse yokdur. Sıkâri (?) kâfirler gelürlerse gelsünler. Eğer nâz ve istiğna ile gelmek sevdasında ise(ler) şimdiecek kula yürüyüş ettirim" diyüb kovdular.

Derakab kâfir-i menhus ters yüzüne dönüb gidüb bu ahvali gelen kâfirlere takrir eylediklerinde cân-ı habisleri başlarına çıkub heman ol saat sür'atile gelüb Yusuf Pâşâ Hazretlerinin rikâbına yüz sürüb ol doksan binden müteceviz yaya askeri ki kırmızı fesleriyle kat ender kat tüfenklerine dayanub aleste müheyya dururlar, anlara nazar idüb ve toplara dahi başdanbaşa, gözi irdüğü yere dek nazar eyledikte akılları başlarından gidüb seraseme oldular. Zira dört yüz yedi pâre top kirpi gibi iskarça yerleşmiş idi.

Guzzât-ı Müslimin bu keyfiyet-i ahvallare muttali olup hamd ü senâlar eylediler. Zira bir Âl-i Osman padişahının zaman-ı saadetlerinde bu minval üzre top ve cepbane gitmemiştir ve asakir-i İslâm dahi cem' olmamıştır. Zira sene-i mübarekede heman yalnız Mosku Seferi (var) idi. Sair seneler gibi dağınk değil idi.

Hâsılı, kâfirlerdir geldiler. Hazret-i Vezir-i Âzam Serdar-ı Ekrem'in hâkîpa-yı saadetlerine yüz sürüb iskemleler getirüb üzerinde oturdular. Tercumânlar gelüb söyleşildikte elçi-i mesfurlar şöyle cevap iderler ki: "ey zamanenin sahibkırânı ve merhametkânı Devletlû Efendim, kralımız selâm idüb hâk-i pâyinize yüz sürer. Hâlâ emrinize razı olup her ne ki ferman buyurursanız kemal-i mertebe inkıyad ider ve ideriz. Şöyle

cevab ider ki, evvelâ taburumuzdaki⁴ olan toplarımızı ve tüfenklerimiz ve cephanemizi ve âlât-ı harbe müteallik her ne ki var ise isteriz deyu emir buyurmuş idiniz. Lâkin buna bedel Yeni Kalemizi bütün yıkalım. Türkçe Yeni Kale derler, Tatar lisanınca Kemanke derler ve kefere mabeyinde Kemanik derler, Ur Kapusuna on sekiz saat yerdir, Ol kal'ada olan top dört yüz elliden ziyadecedir ve havan topları dahi vardır. Ve cephane mühimmatı ve âlâtı her ne kadar şey var ise temamiyle Şevketlü ve Merhametlü Padişah-ı âlempenah Hazretlerine hedaya olmak üzere teslim-i hazine idelüm. Tarafınızdan kullarınızı gönderüb zabt eylesünler. Zira memleketimiz ıraktır ve düşmenimiz dahi çoktur. Ve illâ bunları dahi alursanız memleketimize varıncaya dek heman yalnız Tatar tairesi bize yetişür ve bizden bir adam kalmaz. Sağdan ve soldan, önümüzden ve ardımızdan devşirür. Ve "illâ bunları dahi elbette isteriz" dir iseniz ferman sizindir, boynumuz kıldan incedir. Cümlesin defter idüb toplarımızı ve tüfenklerimiz ve cephane mühimmatı her ne kadar şeylerimiz var ise fiylerin bilür kullarınız ve mutemed adamlarınız gelsün, muhamminler baksunlar, tahmin itsünler. Ne kadar kise olur ise takdir olunduğu üzre yine bize virin. Ol kadar kiseyi teslim-i hazine idelüm ve yine efendilerimizin ferman bendesiyüz. Tek heman toplarımızı viresiz diyü feryad idüb ayağına yüzün sürüb ah ah eyledi...

II. eksik yazı TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinin 395. sahifesinin 32. satırında "Şeremetoğlu'nun oğlu dahi geldi. Ama....." yarım kalmış cümlesinden sonra şöyle devam edecek:

... Ol gün ki mâh-i Cemaziye'l-Âhirin sekizinci günü ki Pencüşenbihtir mukaddema Çâsâr-i makhuru taburundan on iki bin güzide katana atlasu yirmi beş şâhi top ile ayrılıb ne cânibe gittiği mâlum olmamakla, lâkin ayrıldığı muhakkaktır. Bi-emrillahi Tealâ ol güne müsadif olub İbraili muhasara idüb aldıkları haberi muhyiş gelüb malûmları oldukta gelen âdemi mahbus idüb söz çıkmamak üzre tenbih ve te'kid buyurdular. Evvelden dahi Hazret-i Vezir-i Âzamin haberleri var idi. Lâkin bu mertebe değil idi. On iki bin kâfir askeri İbrail üzerine

⁴ Ordumuzdaki

vardıklarında Buğdan riayası ve Eflâk riayasının imdâd ve ianeti ile otuz binden ziyade olup saat be saat izdiyâd ve terakki olmada. Hele hâsıl-ı kelâm bu muhiş haber saklanub kat'a çıkmadı ve ahval böyle olmadan murâd bu idi ki, asakir-i İslâm beyninde ve muharebe üzerinde işidülüb de ihtilâle bâis olmamak için ve bu minvâl üzere münasib gördüler.

Amma çünkü bu kadar sulha suret bulub temessük gelüb rehinler dahi geldikte tiz elden metrislere fermân-ı âli sâdır oldu ki; "hâlâ metrislerde atılan toplar ve tüfenkler ve humbaralar kat'a atılmayub lâkin yine herkes metrislerde yerlü yerinde dursun ve tâbur-i makhurdan gelen keferelere mâni olmayub heman şöylece toplar dolu ve tüfenkleriniz dahi dolu olub hâzır u âmâde durasız. Şu siyakda bize iş zuhur eyledi. Görelim Allah-ı Azimüşşân ne suret gösterir ise ve ne yüzden zuhur ider ise i'lâm olunub Fermân-ı âlişânıma ihtizar üzere olup inkiyâd üzere olasız ve hilâfi zuhur ider ise sonra katlonursunuz" diyüb bu minvâl üzere etrâf u etrâfa haberler gönderildi.

Ezincânib, bu kerre Vezir-i Âzam Hazretlerinin huzur-ı âlilerinde hizmet-i sadakat ile sebkât iden İsveç Kralının tercümânına tenbih buyurdular ki "Sakinub tâ ki istenmedikçe gelmeyesin, heman çadırında oturasın." Çünkü rehinlerin ağırlıkları gelüb ân-ı vâhidde Vezir-i Âzam Hazretlerinden gûnâgûn lûtuflar müşahedesıyla yüz bulduklarında ve bâhusus Vezir-i Âzam Hazretlerinin kethudası olan Osman Ağa ve Divân Efendisi Ömer Efendi nâzenin yeni yetişmiş çelebiler bu elçiyi ân-ı vâhidde kendulerine bend ittürüb bunlar dahi elçi-i mesfurlara ikram etmekte. Bu aralıkda elçi-i mesfurlar nâz ü niyaz iderek şöyle cevap ider ki; "Devletlü Sultânım, sizin askeriniz ile bizim askerimiz iki tabur beyninde alışveriş eylesünler, tenbih buyurun" dedikte Vezir-i Âzam yanında mevcut bulunan müsün ihtiyarlara ifşa eyledikte: "kat'a riza vermen, eğer riza verirseniz asakir-i İslâmın kahtena bais ve inhizâmına sebep olur" didiklerinde bu sözler lagvolunub tekrar tenbih (olundu) ki zinhar tabur semtine bir ferd varmasun ve tabur-i makhurde alışveriş namiyle çıkub taayyüş itmek sevdasında olurlar ise riza virmeyesiz, sonra mucib-i ibret olursuz (diye) tenbih ve te'kidlü fermanlar gönderildi.

Amma ol vakitda Atlû mukabelecisi olan Esseyid Sebzi Mehmet Efendi gelüb Vezir-i Âzamlâ sayebanda görüşdükte,

Vezir-i Âzam sulhun keyfiyet-i ahvalini ifade eylediklerinde ve temessüki dahi gösterdikte, zira azîm cenklerde ve azîm muhasaralarda ve serhadlerde emeği sebkât idüb hayli kâfiri dahi şimşir ile katledüb her ahvale muttali olduğu hasebiyle Vezir-i Âzam Hazretleri bu ahvali gâzi Sebzi Efendi Hazretlerine açtı. Mukabeleci Efendi yeşil gözlüğünü burnuna takıb mülâhaza iderek gözden geçirüb tamam oldukta yer öpüb şöyle cevap buyurdular ki, “Hemişe Devletlû Efendim, vücudunuzu Allah daim idüb tül-i ömr ile muammer olasız. Gayetelgâye güzel olmuş. Ve bir dahi şu maddeden hâz eyledim ki, Elgazi Sultan Mehmet Han Hazretlerinin zaman-ı saadetlerinde vâki gazâda sulhun hududu kat’olunduğu minval-i meşruh üzre murâd idüb kariha-i şerifinizden zuhur(undan) pek hâz eyledim” (dedi).

Duadan sonra Sahib-i Devlete sual eylediler ki: “Sultanım, eğer bu ahvale ve bu maddelere Tatar Han-ı Âlişânı Hazretlerinin re’y ü tedbirleri bile oldu ise hiç bunun fevkinde olmaz” dedikte heman der’akab Osman Kethuda, meğer yanında dinler imiş, Mukabeleci Sebzi Efendinin yakasından yapışub, geruye alub gazab ile şöyle cevap ider ki: “Dinle ey âdem, bu âne gelinceye dek Tatarların ianeti ile mi açıldı bu cümle kal’alar ve memalik-i İslâmiye?” diyüb bu makule sözler söyledikte Mukabeleci Esseyid Sebzi Mehmet Efendi: “Dinle, imdi siz kendü re’y-i tedbirinize gururlanıb başlı başınıza iş işlediniz bu işin re’y-i tedbirinde Tatar Han Hazretlerine müracaat itmeyüb âdem yerine komadınız. Bu işin sonu fena oliserdir. Sonra peşiman olasız amma faide etmiye. Bu misillü işlerin bir ikisin gördük, ana binaen söyledik” diyüb dönüb gitti.

Bu mükâlemeyi bu hakir görüb ve bu ahvale muttali olup derunice fikr iderek Mukabeleci Efendinin derunundan geçdüğü zamire varub ol mahalde dua idüb “Ya Rab, bunu encamını hayra tebdil eyle” didik.

Ezincânib, çünkü elçiler gördüler ki kendilerine itibar olunub ân-ı vâhidde lâhmeke lâhmi⁵ oldular Amma ol vakitte: “Kralımız selâm (ve) dualar ider, şöyle cevap ider ki: Çünkü merhamet idüb bize yol virdiler amma kendülerinin itimad

⁵ Etin etimdir.

eyledikleri başbuğlarından bize âdemler tayin, bir vâfir asker dahi maan yanımızca ola. Zira bizim askerimiz açlıktan sıkılıb zaif olmuşlardır. Şa'yed Tatar askeri yağma ve askerinizden dahi malımızı ve vücudumuzu muhafaza iderek Turla suyunu (Dinyester) öte tarafına geçinceye dek bizi götürsünler ve hem kralımız Yaş'a gelmezden mukaddemce on iki bin atlû askerimiz zahire için ayrılıb ne tarafa gittiği malumumuz olmamağla rica ideriz ki âdemler tayin idüb askerimize zarar gelmemek üzere kralımıza kavuşturmak üzere tenbih ve te'kitlû ferman buyurasız." "Mezburanlar dahi itaat-i rehinler idüb Vezir-i Âzam Hazretlerine söyleyüb vech-i meşruh üzere fermân-ı âli ittirdiler. Zira müşavere zuhurunda Çâr-ı makhura hiç ruhsat virilmediğinden nâşi hufyeten işler zuhurunda rical-i devlet mütehayyirde kalub Çâr-ı makhur dahi mülâhaza idüb "Fırsatı fevt itmek olmaz" diyüb mâh-ı Cemaziye'l-Âhirin dokuzuncu cuma günü gitmek murâd eyledi. Çâr-ı makhure sâdır olan fermân-ı âli mucibince bunlardır ki zikr olunur.

Çarhaçı olan vezir-i Âzam (?) Çerkes Mehmet Paşa Kapu halkı ile ve Sivas eyaleti maan ve Diyarıbekir eyaletine mutasarrıf olan Maktulzâde Vezir-i Mükerrerem Ali Paşa Kapu halkı ile ve Diyarıbekir eyaleti maan Aksaray sancağına mutasarrıf olan İvaz Paşa ve kis alâ hâzâ bervech-i tahmin kırk beş bin güzide atlû askeri alesta müheyya durmada amma ol gün ki sulh salâ olunub keyfiyet-i ahval böyledir.

Mâh-ı Cemaziye'l-Âhirin sekizinci Pencüşenbih günü der sene bin yüz yirmi üç, Benderde sâkin olub Padişah-ı Âlempenah Hazretlerinin misafiri olan İsveç Kralı geceyi gündüze katıp at boynuna düşüb Tatar Han Hazretlerinin çadırına gelüb Han Hazretleriyle görüşdükte Han Hazretlerine سوال ider ki: "Haniya cenginiz nice oldu?" dedikte Han Hazretleridir şöyle cevap ider ki: "Ey Kral-ı İsveç, şimdiki halde sulh salâ olunub iller eminlik, beyler düzenlik olub yarınki gün Çâr-ı makhur alay ile yola girüb şâd u merk ile memleketine revâne olacaktır."

İsveç Kralı Han Hazretlerinden bu kelime-i muhyişî işidicek ah idüb cân başına sıçrayub "Ya bizim keyfiyyet-i ahvalimiz nice olacaktır?" didikte "Sizin ahvalinizi Sadr-ı Âzam Hazretleri bilir" diyu cevap virdi. Badehu Han Hazretleri kendusunin Yalı Ağasını Vezir-i Âzam Hazretlerine gönderdiler

ki “İsveç Kralı geldi. Yanımızdadır. Fermanları nedir?” diye gelüb Yalı Ağası Sadr-ı Âliye haber virdikte Vezir-i Âzam Hazretleri ferman idüb “Gelsün, görüşelüm” deyu bir kaç kerre âdemler gönderüb ve Han Hazretleri dahi “Elbette gidün” dedikte “Gitmem” deyub ayak basukda Vezir-i Âzam Hazretleri Mukabeleci olan suvari Sebzi Mehmet Efendiyi çağırub şöyle ferman eylediler ki “Var İsveç Kralını al da maan getir” diyüb gönderdiler...

III. Eksik yazı TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinin 402. sahifesinin 17. satırındaki “... bu adayı su bütün basub heman kuşca canlarınızı kurtarmağa belki kâdir.....” deyip kalmış olan cümleden sonra aşağıdaki gibi devam edecektir:

... su bütün basub heman kuşca canınızı kurtarmaya belki kâdir olamayub bütün helâk olmanız emr-i mukarrerdir. Tatar Han Hazretlerine ifade olundukta anlar dahi “Beli böyledir. Zira Bi-emrillâhi Tealâ Temmuzda ve Ağustosta Erdel dağlarının karları eriyib bu mahallerde bu ada bütün derya olur” deyu müzakere iderken köprüye tayin olanlardan haber geldi ki “su üzerinden büyük büyük ağaçlar gelüb köprüyü harab ider” deyu cevap verdiklerinde, Bosna'nın miri piyâde levendatın köprüye tayini bâ fermân-ı âli idüb yaya askeri köprülerde durub ellerinde kancalar ile gelen ağaçları tombazlar altına itüb köprüyü halâs iderlerdi. Hele sür'at olunub asakir-i İslâm Sancağı Şerif ile geçüb bir mikdarı karşı yakada kaldı. Kalan da az idi. (Fi 16 Cemaziye'l-Âhir sene 1123)

Tarih-i mezburede Cuma günü Bagul nâm mahalde konuldu. Cuma günü meks Cumaertesi günü meks olunub vakıa köprünün öte tarafı Adayı ol kadar su gelüb bastı ki ol Ada bütün derya oldu. Asakir-i mansure bunu görüb hamd ü senâ eylediler. Cumaertesi günü Otağ-ı Hümayuna Vüzera-yı İzam ve Ocak Ağaları bütün davet olunub müşavere-i azım olunub İsveç Kralının selâmet ile Leh Cumhuriyetine dek götürmesi için Vüzera-yı İzamlardan Urum eyaletine mutasarrıf olan Vezir-i Âzam (?) Yörük Hasan Paşa Hazretleri Kapu halkı ve maan eyalet-i mezbure tayin buyurulub kendilerine serasere kaplı sırt samur kürk ilbas olunub revâne oldu.

Gün-i mezburda Buğdan memleketinde dağlardaki beçenelerden⁶ Sadr-ı Âzam Hazretlerine böyle haber geldi ki “riyalardan hâlâ içlerimizde altı yedi yüz mikdarı Moskulu vardır. Fermanınız nedir? Ve ne yüzden murad idersenüz emrinize muntazırız” deyu haber geldikte mucibince Fermân-ı Âli sâdır oldu ki Dergâh-ı Âli çavuşlarından riaya hapsinde olan Moskulu keferelerini alub tabur-i makhure yetiştirmek üzere tayin eylediler.

Kariye-i Bagul'de Cumaertesi meks. ve Pazar günü meks. olunub (Fi 18 Cemaziye'l-Âhir sene 1123) tarih-i mezbure günü Çâr-ı makhure tayin buyurulan Çerkes Mehmet Paşa'dan kendulerinin Kapu Kethudası Bosnavi Mehmet Ağa yediyle arzı geldi. Arzın mefhumu böyledir ki, Şeremetoğlu ve Çâr-ı makhur şöyle rica iderler ki, Devletlû Efendim Sultanım Hazretleri lutuf ve ihsan idüb bir iki gün bize ruhsat virüb oturak idevüz ki köprüden geçevüz. Eğer meks olunmaz ise azîm zahmet çekeriz. Çünkü gelen haberler böyledir. Vezir-i Azam Hazretleri dahi merhameten Çâr-ı Moskuve izin fermanı gönderdi.

Ama bu hakir, ol mahalde gelen ademilerini sual idüb şöyle takrir-i kelâm eyledim ki, mahrem-i esrar olduğumuz hasebiyle Çâr-ı makhurun ve Şeremetoğlu'nun Vezir-i Âzam (?) Çerkes Mehmet Paşa'ya oturak içün ve bir iki gün eğlenmek içün rica ve minnet idüb anlar dahi müsaade idüb Sadr-ı Âzam Hazretlerine ifâde ve i'lâm idüb işlerinin husulî muradı üzere Ferman-ı Âli izhar idüb gönderdiler. Bu kâfirlerin hiyle ve hud'ası bunda elbette vardır. Ne minval üzredir? deyu sual olundukta şöyle takrir-i kelâm eylediler ki; “Kâfir-i lâinlerin bu hususda hiylesi, ey birader-i azizim budur ki, oturak eyleyecek mahal ki Buğdan Beğinin tahtgâhı olan Yaş'a karibdir, Mosku Çâsârî vilâyetinden çıktığı zaman Buğdan memleketi ve Ulah memleketi ve Kara Eflak memleketi ve Kazaklar memleketi kabza-i tasarrufa girüb malik olduğum hasebiyle Kostantin dahi benimdir ve malik oldum zanniyle ve zu'm-ı fâsidince her ne kadar ki hazinesi var ise ve ne kadar cephané mühimmatı var ise bir iki sene mukaddem tedric ile ve kendusi dahi maan Yaş'a getürüb bu kadar eşyasın ve hazinesin koyub kendusunin

⁶ Peçeneklerden

tahtgâhı olduğu takdirce Bi-emrillahi Tealâ başına bu felâketler gelüb geldiği yola gitmekle şimdi ol kadar cephanesin ve hazinesin alub ve kemâl-i mertebe zahirelünüb muradı üzre tirenpetesin çalarak revâne ola. Hilesi budur. Bunlar ise bu işten gafillerdir” deyu söyleşildi.

Zira Yaş’a meks olunacak mahal bir buçuk saattir ve Çâsâr-ı makhur oturak eylediği mahalde Samurkaş derler bir generali var idi. Henüz yirmi bin atlu ve piyade askeri ile Çâr-ı makhurun imdadına yetişmemekle ol mahalle gelmiş idi. Ol mahalde tabur-ı makhurede beyinlerinde azîm müşavere olunub bütün taburdaki kefare askeri dört tabur olup ve her tabur başka başka ayrılub Çâr-ı makhurdan veda eyledikleri ve Çâr-ı makhur heman kendu Moskulusu ile kaldığı ahvallerin Vezir-i Âzam Hazretlerinin malûm-ı devletleri oldu. (19 C. 1123). Tarih-i varaka günü zikrolunan ahvallerin malûm olduğu tarihtir. (20 C. 1123) Tarih-i varaka günü rehiner istikbal idüb meğer ki Şeremetoğlu oğluna bir papaz göndermiş. Papaz-ı mesfur gelüb Şerametoğlu’na görüşüb Papaz-ı mesfurun elin öpüb “Aman hastayım, beni oku” didikte Papaz dahi âyin-i dinlerince afazozlamıştır (20 C. 1123).

Çâr-ı makhure tayin buyurulan Vüzera-yı İzamlar ve asakir-i mansure ile tarih-i varakanın salı günü Ordu-yı Hümayuna dahil oldular (24 C.). Tarih-i varakanın Cumaertesi günü Dergâh-ı Âli Cebeci Başu Mustafa Ağa Dergâh-ı Âli Cebeci neferatiyle Kariye-i Bagul’den kalkub ileruce revâne oldular. Tarih-i varaka gicesi Şevketlü Padişahımızın Silâhşor Ağalarından Kara Mehmet Ağa Hatt-ı Hümayun-ı Şevketmakrun ile Ordu-yı Hümayuna dahil (oldu). Vezir-i Âzam Hazretlerine mülâki olub mefhumı malûm-ı Hazret-i Sadr-ı Âli olmuştur (25 C. 1123).

Tarih-i mezburenin Pazar günü Bagul nam kariyeden umumen asakir-i mansure ile kalkub kariye-i Tirebere’ye konulmuştur.

Salı günü meks. Cihârşenbih günü meks. Gün-i mezburede tevkii olan Kadri Efendi Azak Kalesi tahririne memur buyurulup ve kendulerine dahi miriden harçlık verilüb menzil beygirleri ile revâne olmuştur (27 C).

Asitane-i Saadetten Padişah-ı âlempenah Hazretlerinin silahşor ağalarından (Kara Mehmet Ağa) Hatt-ı Hümayun-ı

Saadetmakrun ile geldi ve salı gicesi mahbus olan Buğdan Beğinin Kapukethudası Nikola zimminin boynun urub cân-ı habisi cehennemra oldu.

Kariye-i mezbureden avdet olunub kariye-i Gegeçağzı'na konuldu. Gün-i mezburede Asitane-i Saadet'ten Dergâh-ı Âli Kapucubaşlarından rikâb-ı şehriyarilikten bermurad olan Selim Ağa Hatt-ı Hümayun-ı Saadet-makrun ile geldi. Cuma günü meks Cumaertesi meks (Fi Gurre-i Receb 1123). Pazar günü meks. Pazarirtesi meks. Yurt yerinden kalkılıb menzil-i Hendek'e göç olub dahil olundu. Salı günü meks. Salı gicesi Hatt-Hümayun ile gelen Silâhşor u Şehriyari Kara Mehmet Ağa gitmiştir. Ciharişenbih günü meks. Gün-i mezburda Nemçe Çâsârından bir adet peşkeş hinto Sadriâli Hazretlerine geldi (6 Receb).

Mah-ı mezburun altıncı Pencüşenbih günü kariye-i mezburdan avdet olunub kariye-i Velen'i geçüb kariye-i Arayış'ı geçmezden evvelce bir dağ üzerine konuldu. Mezbur dağın üsti düz olub nehri Prut dağın dibinden akardı. Ve Tuna donanması dahi ande olub Kapudan Paşa Mirmiran Hazretleri, Kethuda-yi Vezir-i Âzam sabık Abdülkerim Efendi, Ruznamçe-i Evvel Hümayun olub mezbur kapudan Paşa davet idüb bu hakir dahi maan olmağla azîm ziyafetler olub ve azîm zevkler olunmuştur.

Gâh çekdiri üzerinde, gâh su kenarında Elhamdü lillâhi Tealâ kariye-i Hendek'den kariye-i Arayış üç buçuk saattir. Isakçı'da kalan defterlerin ve ağırlıkların Ordu-yı Hümayuna götürülmesi için emr-i âli sâdır olub âdemler gönderilmiştir. (9 Receb 1123) gicesi Kalgay Sultandan öyle haber geldi ki Elhamdü lillâhi Tealâ Devletlû Efendimizin ve Padişah-ı Âlempenah Hazretlerinin hüsn-i himmetleri ve dua-i hayırları berekâtiyle azîm yüzaklıklar ve fetih ve nusret ve mâli ganâim ile, sıhhat ve selâmet ile Kırım'a dahil olduk. Ve hatta Vezir-i Âzam Hazretlerine dahi gâyetle güzel olmak üzere birkaç bâkire kızlar hedaya olmak üzere göndermiştir. Ve Tatar Han Hazretlerine dahi vafir kul ve cariyeye göndermiştir. Bunun hikmeti budur ki; ibtidadan düşman üzerine giderken Sancağ-ı Resulullah kariye-i Kartal'da otururken ve Çâr-ı makhur dahi

صَاغِدُنْ وَصَوْلَكْ سُوْز صَا حِبْرِي دَحِي بُوْمُوْالِ اُوْزَرَه
 جَا سَا رِ مَفْهُوْرَه سُوْز لَزْ سُوْبِكْ كَلِرِنْدَه جَا سَا رِ دَحِي يَا نِدَه
 اُولَا يَا شِ وَ زِيْرِي شَرْمَتْ اُوْغْلُوْ دِي كِهْلَه هَشْمِي رَشْرَه مَسْ اُوْغْلُوْ
 وَ هَا لَ يَا نِدَه دَقْر دَا رِي هَمْ اِيْلِي اِيْدُوْبِ وَ هَمْ هَمْ اَمُوْهْ دِي كَلِ
 نَصَبْ اِيْدُوْبِ مَسْفُوْر كَزْ دَحِي اُوْنِ سَكِرْ بُوْ يَا رْ كَرْدَنْ دَحِي
 يَدَلِرِي نَه سَدَلْ لُ الْوُبِ عَجَا لَه طَا بُوْرِ مَنُ حُوْسَدْ جِي قُوْبِ
 اِسْلَامْ مَتْرِ سَكِرِي نَه يَقِيْنْ كَلِ كَلِرِنْدَه اِيْلُوْ وَا مَلِكُوْ نَدْرِي
 حَضْرَتِ وَ زِيْرِ كَرَمِ يُوْسُفِ يَا شَا اَغَا بِي كِي يَا نِ دَرْ كَا دِ عَالِي كِه
 اِسْتَه بِي كَلِيُوْرْ زِيْرِ هَا كَرَامِ اِسْوَنْدَرِ وَ قَا رِ شُوْادْ مَلِكُوْ نَدْرِي
 رِيْدِ كَلِرِنْدَه يُوْسُفِ يَا شَا حَضْرَتِي كَلَا كَا فِرْلَرِ غَضَبِ اِيْلَه
 رِ سْتَمَا نَه شُوْبِيْلَه جَوَابْ بِيُوْنِ دِيْلَرِكِه بَرِيْعْمِ غَا رِي بِي كَلِرِي مَزْدَنْ
 سِيْرِكْ كَا فِرْلَرِ كِيْرِي اِيَا غِنَه كِيْدِ رِي كَسَه يُوْقَدْرِ صِيْ كَا رِي كَا فِرْلَرِ
 كَلُوْرْ رِسَه كَلِرِي - اَكْرِنَا زُوْ اِسْتِيْفَا اِيْلَه كَلَا كْ سُوْ دَا سِيْنْدَه اِيْسَه

بوساعت کلسونکر کوندردیکیم تشکه علی ایوب فرغانه
انقیادا ایدرسه شوکتلو بادشاھزادک رباب فایوندرینه
یوز سورد و شوله دخی رجا ایوب کندوسین زاداییم
اگرشوبله بوبله دیوب عوق ایدرسه کز مهمل وریز کدیگی
ساعت کلیدی کی قول یوزیش ایوب صکره بیک کره رجا
انسه کز اولماز دورمه کیت دیدکده اولساعت طابور
منحوسه سرعته کیدوب جار مسقوه بو کیفیت احوالی
کوزدوکی کی تقریر کلام ایدکده همان جان خبسی باشنه فرج یوب
امان یانچا اولور صاعنه و صوننه بقدرقه یانسه اولان
عورت دیر که ایش ایشد کجری حالیمز مشکل اولدی بن شمدی
یا یاه عسکریم الوب سرداره کیدوب کندومی بکیریم بنی
عثمانلو قیماز کرک کندومه و کرک توابعانمه و کرک حالمه و جا
قطعا ضرر کلوب محافظه ایدرک الزاما کوندردی دیدکده

كُونْدُرْدِيكِرْمَسْكَدَه طَلَبْ اَوْلَانْ شِيكِرْدِه تَمَامِيكِه تَسْلِيمِ
 اَوْلَمَاسِنَه رَهِيكِرْدِرْكَه بُونْدُرْدِرْ اَوْلَا جَارِ مُسْقُوْكَه
 حَالَا بَاشْ وَزِيْرِي اَوْلَانْ شَرَه مَتَّ اَوْغُلُوْحِي اِسْتِرِيْزِيْزِيْ اَنْدِيكِرْ
 حَالَا يَانِدَه اَوْن سَنْزِيْ بُوْيَارِي وَاْرْدِرْ اَوْن اِيكْسِيْزِيْ اِسْتِرِيْزِيْ
 اِسْمِ رَسِيْلَه سُوْيَلِيُوْب بَعْدَه بُونْدُرْ قُوِي رَهِيكِرْدِرْ اَكْرَبُوْلَرِي
 اَلَه الْوَجْ تَمَامِ اِسْتِرِيْزِيْ كَدَنْ صَاكِرَه رَهِيكِرْدِرِي مُمْلَاكْتَرِيْ نِه
 قِيُوْ يَرِيْزِيْزِيْ اَكْرَبُوْزِيْ كَرِيْ اَيْدِيْ كَرِيْزِيْ كَرِيْزِيْ بُوْيُوْزِيْ نِه اَوْلَمَاسِنَه
 نَه كُوْرُلْ اَكْرَمَازِيْزِيْ اِسَه قُرْصَتِي قُوْت اَيْمَكْ اَوْلَمَازِيْزِيْزِيْ
 اَعْلَمِ سِيْزِيْ دِيُوْ سُوْيَلِيُوْب كِيْرِيْ نِه جَهَلِيْ بَعْدَه وَزِيْرِ اَعْظَمْ
 حَضْرَتَرِيْ كَا فِرِيْ دِيْ نِه تَحْوَرْ كَشُوْبِه جَوَابِ بُوْرْدِيْزِيْزِيْ
 وَاْر قِرَالِيْكَه سُوْيَلَه سَنْ قِرَالِيْكَ وَكَلِيْمِ دِيُوْ سُوْز سُوْيَلَه
 اَوْلَا شَرَه مَتَّ اَوْغُلُوْحَا اَقْرَالِيْكِرِيْزِيْ بَاشْ وَزِيْرِيْزِيْ رَهِيْزِيْ
 اِسْتِرِيْزِيْ وَيَانِدَه اَوْن سَنْزِيْ بُوْيَارِي وَاْرْدِرْ اَوْن اِيكْسِيْزِيْ اِسْتِرِيْزِيْ

Aksu'yu geçüb ve nehr-i Turla'yı dahi geçöverdiği saat Vezir-i Âzam ve Tatar Han-ı Âlişan Hazretlerinin ilm-ü haberleri bile olub ol mahalde Kalgay Sultan otuz bin Tatar askeri ile mahzunen asakiri...

IV. Eksik yazı TARİH ARAŞTIRMALARI dergisinin 405. sayfasının 32. satırındaki:

“Çünkü sabaha dek eyledik cengi
Düşünüb Mosku eyledi fendi
Yeniçeri.....” deyip kalmış olan mısradan

sonra aşağıdaki gibi devam edecektir: [Tarih Araştırmaları dergisindeki metinde (Yeniçeri...) den sonra gelen (... yedirdik pilavı lenger üstüne) mısraı bendeki yazmada yoktur.]

... ağası yürüdi gitdi	Yıkdi gazileri gar gar üstüne
Zeval vakti geldi eyledi aman	Tatar Han askeri kurdular keman
Din-i İslâm askeri yürüdi heman	Kıldılar küffarı zar zar üstüne
Bize lûtf u ihsan eyledi Hüda	Küffar aman didi olundu nidâ
Mehmet Paşa vezirin hizmetin edâ	İtdi küffar ile ahd ü emanı (?)
Virdi Mosku bize Azağ illerin	Lutfu Hak oldu açtık İsveç yolların
Dir Mustafam takinalum turna tellerin	Mustahak olmuşuz er er üstüne

Yedi bin mikdarı dahi turna telinden çelenkler Şevketlü Hünkârımız gaziler için yapıdırıp gönderüb Ocaklara tevzi ve taksim olunmuştur.

Rum eyaletine mutasarrıf olan vezir-i Âzam (?) Yörük Hasan Paşa Hazretlerini eyaletiyle maan ve hem tevcihat bile olmak üzere İsveç Kralına tayin buyurulub memleketine gitmek üzere acaleten gönderildi ve kendilerine serasere kaplı sırt samur kürk ilbas olundu.

Mâh-ı Receb-i Şerifin on ikinci Cuma günü Otağ-ı Hümayuna Tatar Han-ı Âlişan, Vüzera-yı İzamlar ve Ocak Ağaları ve Zabitanlar ve Müsin ihtiyarlar (?) davet olunub müşavere iktiza eylemekle zira bais-i sebep (?) budur ki: Mâh-ı Cemaziye'l-Âhirin sekizinci Cuma günü Müteferrika Başî İmirze Ağayı kalelerin teslimi ve miftahlarını getürmek için ve yanınca maan Çâr-ı makhur tarafından dahi yakınlarından bir kefer dahi bâ-ferman-ı âli memur idüb gönderildi idi. Vezir-i Âzam

(?) İsmail Paşa'ya dahi Ferman-ı Âli sadır olup kalelerin üzerine memur olundular idi. Gün-i mezburda ve tarih-i kitabda geldi (Fi 12 Receb sene 1123).

Badehu Otağ-ı Hümayunda cem' olub müşavere olundu. Ol gün Müşavere tekmil olmayub netice virilmediğinden ertesi Cumaertesine güne kalub ol gün oldukta yine Otağ-ı Hümayuna cem' olunub ve Çâr-ı makhurun ve sulhde her ne ki lisana gelüb hüccet-i şer'iyye ve bâ-temessük ile vâki oldu taraf-ı devlete ehl-i İslâm temamiyle teslim olunmasına yarar rehinler virdikleri kefereleri dahi çağırđıb Vezir-i Âzam Hazretleri cümlelerin muvacehesinde kâfir-i makhurlara şöyle cevap buyurdular ki: "Ey kâfir-i bî-din, kalelerin teslimi için tarafımızdan ve tarafınızdan mutemedün aleyh âdemler gönderildi idi. Şimdi gönderdiğimiz âdemler geruye gelüb şöyle takrir-i kelâm iderler ki: "Bir zaman ve bir müddet eğlenüb sonra teslim ideriz" dimişler. Bunun aslı nedir? Ve muradınız dahi nedir? Hile ve hud'anızı âşikâre ider misiz? Yohsa tiz elden kal'aları teslim ider misiz? Ve illâ muhkem haklarınızdan gelinür, sizler için dahi kurtulmak emr-i muhaldir" dediklerinde Mosku Çarının rehinleri şöyle cevap ve takrir-i kelâm eylediler ki: "Devletlü Efendim, şimdi bizde olan Azak Kalesi'nde ve Taygan Kalesi'nde vâfir toplarımız ve cephanemiz ve zehairimiz vardır. Ve bâhusus ki on beş senedir ma'mur olmadasız. Kamanitse eylediniz. Bâhusus ol kale ise böyle bizim kaleler gibi ma'mur değildi. Eğer lutf idüb bu kullarınıza dahi altı ay mehil viresiz. Ve hâlâ kaleler içindeki ve zâbitlerimiz dahi böyle rica iderler. Ve hîn-i sulhde siz bilmez miydiniz ki, bunun keyfiyeti böyle olacaktır. Şimdi bana böyle itaplı sözler söylersiz." dedikte ol saat iki dizinin üzerine gelüb Vezir-i Âzam (?) Yusuf Paşa Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âli şöyle takrir-i kelâm buyurdular ki: "Ey kâfir-i lâin, evvelâ metrisler önünde ayağıma yüzün ve gözün sürüb feryâd ü figan ve amân, el-amân, her ne isterseniz virelüm ve Kralımın dahi umuruna vekil-i mutlakım ve murahhasım, aman der idin. Ol zaman hiç mehil falan yoğ idi. Heman can kaydına düşdünüz idi. Evvelâ ey kâfir-i bî-din Şevketlü padişahımızın kulları on beş senedir sefer görmeyüb henüz dimağlarına dâd çalınub düşmenden intikam almayub intizar üzre kalmışlardır. Evvelâ öyle mi zannedersin ki

muharebede ve muhasarada ve mukateleden hile ve hud'a ile kurtuldunuz da, selâmete çıktınız da halâs olasız. Emr-i muhaldir. Evvelâ Padişahımızın sefer-i Hümayunları vâki oldukça yazı da birdir, güzî de birdir, kışı dahi birdir. Lâkin ey kâfir-i bî-din, bilmiş ve agâh olasın ki seni nime nime ve parça parça idüb cân-ı habislerinizi cehennemra ideriz” diyüb bu minval üzere sözler ve cevablar virdiler.

Badehu Tatar Hân-ı Âlişanı Hazretleri şöyle cevap buyurdular ki: “Ben size ol vakitte söylemedim mi ki bu Mosku Kralı ve bütün kefereleri ahde vefa itmez bir allâk kâfirdir. Cümle kefereler beyninde mezmum ve hiyleri aşikâre çok vaki olup bir allâk kâfirdir, diyu feryad eyledim. Sizler merhamet idüb sözleri dinlemeyüb kat'a cevap virmediniz” diyüb usul ile meclisten kalktı gitti. Çünkü meclis böyle vâki oldukda kiş kiş olup dağıldı. Ve andan sonra rehin-i mesfurların altındaki olan iskemlelerin alub tehevüren ve mağzuben kaldırılıb gice ve gündüz mesfurları beklemek üzere dört etrafın muhasara eylediler (Fî 14 Receb sene 1123).

Ve badehu Mosku Çârının Azak Kalesi'ndeki olan kumandanına Kiyu Kalesi'ne dâhil olduktan sonra gönderdiği mektubun tercümesidir: İmirze Ağa yediyle gelen hulâsası budur ki: “Azak Kalesi muhafazasına memur olan Kumandanım, şöyle malûmun olsun ki nehr-i Prut kenarında Boğdan memleketinde Hoşgeçid nâm kariyede âl-i Osman Padişahının vekil-i mutlakı olan baş veziri Mehmet Paşa ile mukabil olup ve askerimizin kaht-ı kemal mertebe olup ve hastelik dahi kemal-i mertebe çok olup askerimize zaaf gelüb bu sebepten askerimiz payidar olmayub bize galip olmağıyle ve hîn-i muharebede mabeynimizde sulh vâki olup Kamanik Kalesi yıkılıb topu ve cephanesi taburumda olan top ve cephanemize bedel-i hediye olmak üzere virilüb ve Azak Kalesi'ni dahi kelevvel Âl-i Osmandan ne minval üzere aldık ise ol minval üzere kendilerine teslim idesin. Ve Taygan Kalesi'nin top ve cephanemizi kendü ülkemizde ve kale-i mezburu bütün yıkılıb ve ta ki Sultan Mehmet zamanında olan sulhumuzun hududuna dek sulh olunub bu minval üzere teslim idesin ve ittiresin. Nakz-ı ahde (?) mugayir bir işde bulunmayub basiret üzere olup bir an ve bir saat

tevakkuf eylemeyesin ve ba'del yevm Âl-i Osman Padişahına ve eli altında olan hükkâmına dahi kem nazar ile bakmayub ilâ yevmi'l-kıyami's-saade göreyim seni, âkilâne hareket idesin."

Badehu bu mektubu kumandan anladıkta Müteferrika Başî İmirze Ağaya şöyle cevap ider ki: "Al Kralımın mektubunu hem götür ve hem şöyle cevap idesiz ki Serdar-ı Ekrem vezir Mehmet Paşa'ya: Kralımın fermanına itaat iderim. Lâkin biz sizden Azak Kalesi'ni aldığımız zaman altmış beş pâre top ve bir adet havân humbarası ile dört divar aldık. Hâlâ şimdi ise altı yüz mikdarı topumuz vardır ve bu kadar humbaramız vardır ve mühimmat-ı seferiye ve mühimmat-ı cephanemiz vardır ve müceddeden bu kadar tabyalar ve hendekler ve şaranpolar çevirüb on beş senedir mamur-ı âbâdan olub ve bu kadar eşyamız dahi vardır. Şimdi bu saat teslim olunmak ne mümkündür. Evvelâ memleketimiz dahi iraktır. Bir kaç bin arabaya muhtaçdır. Siz bu ahvali anlamadınız mı ki Osmanlı yedinden ne minval üzre alındı ise ol minval üzre geruye teslim idesin. Böyle olduğu surette bu kadar izdiyad şeyler vardır kimini götüreceğ ve kalenin dahi izdiyadın yıkub harab idecek. Evvelâ Taygan Kalesi ki vardır, bu kadar kalelerimizin ve palankalarımızın kilidi olub ve cenkçi askerimizin zehair ve mühimmat-ı seferiyemiz kale-i mezburdadır ve hâlâ tersanemiz ve tophanemiz ande dökülüb ande yapılır. Bu makule olan bir ande ve bir günde nice olur? Bir veçhile ne teslim olunması mümkündür ve ne yıkılması mümkündür. Sizden rica iderim ki bu kadar eşyamızı ve bu kadar cephanemizi içeruden çıkarub yedi sekiz bin mikdarı araba dahi tedarik idüb bir sene mikdarı izine muhtacız, dedikte merkum Müteferrika Başî İmirze Ağa Kapudan Paşa Azak üzerine serasker olan Vezir-i Mükerrerem Ali Paşa Hazretlerinin huzurlarında keyfiyet-i ahvali takrir-i kelâm idüb anlar dahi beyinlerinde cem' olub müşavere idüb ve azim müşavere olunub....."